

СМАК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ДИТЯЧИХ ГУБАХ У ПОВІСТІ М. НОЙШЕФЕР-КАРЛОН “РОЗБИТИЙ ТРОТУАР”

Олександр ПРОНКЕВИЧ

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Статтю присвячено вивченню репрезентації смакових відчуттів дитини, яка стає жертвою державного насильства за часів громадянської війни в Іспанії (1936-1939). Елена, героїня повісті “Розбитий тротуар”, є “другим Я” відомої дитячої письменниці М. Нойшефер-Карлон і водночас типовою представницею свого покоління. Смакові відчуття виконують у повісті функцію сигналів (симптомів), які позначають важкий шлях дорослішання жінки за умов національної катастрофи.

Ключові слова: дитяча література, “роман виховання”, ініціація, “літературне покоління”, гастроїтика, семіотика їжі.

Статья посвящена изучению репрезентации вкусовых ощущений ребенка, который становится жертвой государственного насилия во время гражданской войны в Испании (1936-1939). Елена, героиня повести “Разбитый тротуар”, является “вторым Я” детской писательницы М. Нойшефер-Карлон и в то же время типичной представительницей своего поколения. Вкусовые ощущения выполняют в повести функцию сигналов (симптомов), которые обозначают тяжелый путь взросления женщины в условиях национальной катастрофы.

Ключевые слова: детская литература, “роман воспитания”, инициация, “литературное поколение”, гастроїтика, семиотика еды.

The paper is focused on studying the representation of the tastes of a child, who becomes a victim of the state violence during the Civil War in Spain (1936-1939). Elena, the protagonist of the novel *La acera rota*, is an *alter ego* of her author Mercedes Neuschefer-Carlyon and at the same time a typical representative of the post-war generation. The tastes described in the novel are interpreted as signals (symptoms) of the hardships, which a woman must endure on her way to maturity.

Key-words: children’s literature, “Buildungsroman”, initiation, “literary generation”, gastrocriticism, semiotics of food.

Повість “Розбитий тротуар” [9] відображає досвід відомої іспанської дитячої письменниці Мерседес Нойшефер-Карлон, яка була свідком національної трагедії, що сталася протягом 1930-х років [1]. Біографія авторки є багато в чому типовою для тих іспанців, які входили в життя

під час і одразу після громадянської війни (1936 – 1939). Вона народилась в Ов’єдо, і її ранні спогади пов’язані з Астурійським повстанням. Після того як Франко розпочав державний переворот, місто Ов’єдо опинилось у зоні націоналів і зазнало руйнівних обстрілів з боку республіканської артилерії. Таким чином, у дитячий світ увійшла трагічна братовбивча війна. Дівоче ім’я письменниці – Мерседес Карлон Санчес, а прізвище Нойшефер вона обрала у 1958 р., коли вийшла заміж за Ганса-Йорга Нойшефера, який сьогодні є одним з найвідоміших іспанців Німеччини. Вона вивчала філософію і літературу у своєму рідному місті, а потім у Мадриді. Закінчивши навчання 1957 р., викладала іспанську мову в Університеті Гессена. У 1972 р. Мерседес Нойшефер-Карлон почала давати уроки мови дітям іспанських емігрантів у Саарланді й Трірі, а також писати для них твори, за якими вони могли вдосконалювати рідну мову. Крім цього, вона перекладала, писала літературно-критичні есе, статті для газет та журналів, викладала в Університеті Саарланду, де живе протягом багатьох років, часто відвідуючи Іспанію. За свій перший роман “Залишена хижина” (“La sabaca abandonada”, 1981) письменницю було нагороджено премією AMADE. Її перу також належать твори “У таємничій схованці” (“En la guarida secreta”), “Погана фотографія” (“Una fotografna mal hecha”, “Мефі, Сата і Моніо” (“Mefi, Sata y Monio”) та багато інших. Своє бажання писати для дітей Мерседес Нойшефер-Карлон пояснює так: “Дитина має здатність зрозуміти і відчути багато речей, що містяться всередині цікавої історії, і треба писати так, щоб маленький читач відкрив для себе цю приховану красу і зміг нею насолодитися”. Варто зазначити, що твори Мерседес Нойшефер-Карлон адресовані також і дорослому читачу, якого приваблює майстерність письменниці, зокрема вміле поєднання елементів різноманітних стилів і жанрів: реалістичне оповідання у неї просякнуте щирим ліризмом і словесною магією; пригодницька поетика та детективні форми надають сюжету динамізму; звичайно, є місце і для моральних повчань, які, однак, подаються у ненав’язливій і дотепній формі.

Повість “Розбитий тротуар” (“La acera rota”, 1986) є одним з найкращих і найвідоміших творів Мерседес Нойшефер-Карлон. Елена, головна героїня, як і її авторка, походить із республіканської родини, що мешкає в Ов’єдо, столиці Астурії. Елена починає розмовляти в той момент, коли урядові війська жорстоко розправляються з учасниками Астурійського повстання 1934 р. Всі подальші фази становлення героїні як особистості “синхронізовані” з іншими трагічними подіями іспанської історії

громадянською війною (1936-1939), а також першими роками франкізму, коли переможці-націонали переслідують республіканців (одним з яких є її батько). Композиційно повість побудована за циклічним принципом: родина залишає рідний дім, рятуючись від бомбардування, переїздить у різні місця в зоні націоналів (у цей момент Елена починає ходити до школи) і врешті-решт повертається до Ов'єдо й рідної домівки, зруйнованої війною. На цей момент Елена досягає віку, коли іспанські діти йдуть до першого причастя. Дівчина переживає релігійну кризу і розкол свідомості, спричинені тривогою за батька. Назва твору символічна. "Asera" іспанською – і тротуар, і кам'яна плитка, що вкриває цей тротуар. Цим тротуаром Елена ходила, коли не було війни (стан втраченого раю). Наприкінці її поневірянь вона бачить, що плитка повністю зруйнована, це може трактуватися і як символ закінчення дитинства, і як початок нового життя, в якому на героїню чекають ще більші випробування. Таким чином, повість є "романом виховання", що відтворює головні фази ініціації і розкриває етапи становлення жінки, якій доведеться жити у трагічні часи. Показово, що друга назва повісті – "Згадка про один початок". Твір є першою частиною трилогії, до якої також входить оповідання "Вісна не сміялася" ("La primavera no gena") і ще один роман, дія якого відбувається в одній зі старших шкіл Мадрида у 1950-х рр. Таким чином, "Розбитий тротуар", разом з іншими книжками письменниці, становить надзвичайно цінні свідчення духовного життя Іспанії протягом громадянської війни та в повоєнні роки (А. Сайс Ріпол) [10].

Оповідь побудована від третьої особи однини, але сприймається так, нібито наратором є сама Елена, яка розповідає нам про історію свого дитинства. Крім того, за постаттю Елени можна побачити образ самої авторки: "Це історія Елени, яка, звичайно, відмінна від мене, але її історія є частиною мене". Стиль твору вражає поєднанням простоти і глибини, які вирізняють найкращі літературні твори, написані начебто для дітей. К. Перес Монтеро зазначає щодо повісті "Розбитий тротуар": "Ми вже втомилась від технік і закодованих послань... Ця книга без жодних претензій на трансценденталізм... Як чітко все викладено і як переконливо розказано! Її іронія здорова і витончена. Описи вмотивовані й точні. Сюжетна лінія у своїй позірній простоті викладає тільки те, що треба для розкриття психологічного розвитку героїні, в душі якої співіснують радість і біль" [9, с. 185]. Інші критики, серед яких є класики іспанської літератури і літературознавства ХХ ст., відзначають "пластичність тексту" (М. Делібес) [9, с. 184], "прозору простоту і чарівність, які відновлюють

у пам'яті ті важкі часи" (Г. Собехано) [9, с. 184]. Р. Боллінгер пише: "Повість "Розбитий тротуар" – найкращий твір Мерседес Нойшефер-Карлон. Це роман для всіх вікових категорій і для всіх часів. Він читається з насолодою та інтересом, які тільки зростають під час занурення в книжку. Роман поєднує ліризм із зображенням жорстокої реальності, оскільки дія його відбувається у передвоєнні часи та протягом громадянської війни в місті Ов'єдо, де авторка народилась і виросла. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що читач має справу з автобіографією. Елена вигадає небезпечну гру з небом і пеклом. Іноді вона супроводжує свою матір до центру міста. Вона бачить широкий тротуар, вкритий плитками різних розмірів таким чином, що стики між ними утворюють малюнок несиметричних ліній. Елена намагається не перетнути одну з цих ліній, аби не бути засудженою до пекла. Вона підстрибує, скаче, обережно ступає, сконцентрувавши всю свою увагу, але порятунку не існує: немає більше такої дороги, яка б не закінчувалась "вічним прокляттям" [9, с. 185]. На суголосність духовних пошуків героїні Мерседес Нойшефер-Карлон та інших іспанських письменниць і письменників ХХ ст. звертає увагу Анабель Сайс Ріпол: "Елена – це дівчинка, яка могла б стати Аною Марією Матуте, Хосефіною Алдекоа, Ігнасіо Алдекоа, Кармен Мартін Гайте і багатьма іншими, хто виріс у ці роки і йшов у літературу інакшими курсами. Мерседес не менш майстерно зуміла виразити специфічними засобами те, що пережили її сучасники: вона йде зі світу дитини, який так глибоко розуміє і поважає" [10]. І нарешті ще одна цитата, яка є переконливим доказом того, що повість "Розбитий тротуар" є надзвичайно цінним твором, у якому ціле покоління іспанських інтелектуалів, духовно сформованих у часи громадянської війни і першого франкізму, побачило відображення самих себе: "Це книга, – пише Емілі Лйєдо, – переповнена витонченою ніжністю, чутливістю, спостереженнями, які врзалися в мою пам'ять дитини війни разом з моїми іграми, надіями і цією сірою атмосферою, яка огортала все і в якій, мов у розраді, блукали випари наших снів. Ми повинні були тікати у сни, аби опиратися. Про це розказано у повісті чистим і ясним стилем. Дитяче відображення світу розбивається, мов той тротуар, коли погляд дорослого наштовхується на шибки, крізь які проглядається інший красвид, інший простір" [9, с. 184].

Успіх повісті "Розбитий тротуар" у читачів чималою мірою завдячує тому, що в ній ретельно розробляється образ іспанського повсякденного життя, зруйнованого громадянською війною. Це реконструкція звичайного побуту, який оточував дитину і який зник назавжди з плином часу.

Мерседес Нойшефер-Карлон має неперевершену здібність до візуальних репрезентацій втрачених речей, що наповнює її книжку чарівним ностальгійним настроєм. Одним з важливих складників цього світу є практики споживання їжі і смакові відчуття, яким у творі приділяється значна увага. В тексті нерідко зустрічаються фрагменти, які за своєю формою нагадують щоденникові записи з коротким викладом меню: "Сьогодні їли такі і такі страви". Крім називання конкретних страв, яскраво відтворюються переживання, рефлексії, соціальні реакції, які супроводжують смакові відчуття. Ця особливість стилю письменниці робить її книжку привабливим об'єктом гастрономіки, окремого напрямку літературознавства, який активно розвивається протягом останніх десятиліть.

Пильна увага до цього аспекту повсякденності в повісті "Розбитий тротуар" має кілька пояснень. По-перше, в дитячій свідомості їжа відіграє велику роль. Вона становить невід'ємну частину дитячого життя, формуючи культуру дорослої людини. Наявність чи відсутність їжі загалом і конкретних предметів харчування зокрема безпосередньо пов'язані зі станами щастя/несчастя. Наприклад, очікування різдвяного дива завжди супроводжується передчуттям смаків тих страв, що є обов'язковими на столі. За певними смаками у свідомості людини ще з перших років життя закріплюються стійкі асоціації: солодкий – це гарний, гіркий – це поганий. По-друге, смакові відчуття (як це довів ще М. Пруст та інші письменники різних часів) є частиною асоціативної пам'яті, яка для людини дорослої має велике значення під час пригадування дитинства, адже окремі смакові відчуття викликають ностальгійні спогади, що набувають за доби зрілості особливої гостроти й цінності. По-третє, іспанці як нація приділяють велику увагу культурі споживання їжі і старанно зберігають її. Доказом цього є публікація цілої низки важливих статей і книжок, що з'явилися останнім часом [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. У передмові до однієї з них – "Кулінарія на шляху іспанської мови" – сказано: "Вже багато разів науковці звертали увагу на те, що кулінарія відображає культуру конкретного місця або щонайменше деякі головні ознаки матеріального життя певного регіону. Проте також є тенденція вважати, що практики споживання їжі є незмінними протягом століть. Коли ми чуємо назву традиційної страви, то уявляємо собі наших предків, які при світлі свічки або вогнища їдять те саме, що й ми. Проте кулінарія зазнає таких самих змін, як і умови життя, вони так само швидкоплинні, як і моди" [6, с. 5]. Якщо поглянути на громадянську війну під кутом

зору діахронічної гастрономіки, то слід констатувати, що цей період був одним з найглибших розривів в історії іспанської повсякденності. Тут ідеться не тільки про відсутність звичних продуктів харчування, а про конфлікт двох культур споживання їжі – традиційної і модерної. Цей конфлікт сприймається іспанцями доволі гостро. Навіть сьогодні можна почути чимало нарікань, що разом із традиційною кухнею, чие місце заступає фаст-фуд, зникає відчуття іспанськості. Таким чином, смакові відчуття у повісті "Розбитий тротуар" вписані в реконструйовані ностальгійним поглядом картини іспанського життя в період між 1934 і 1940 рр. Вони допомагають розкрити побутовий трагізм, який сформував свідомість цілої низки поколінь іспанських інтелектуалів, травмованих національною катастрофою.

Зміни смакових відчуттів у повісті виконують різні функції і показані як симптоми складного процесу дорослішання жінки. Ще в дуже ранньому віці Елена відкриває для себе, що така подія, як вечеря, може бути як засобом єднання, так і розлучення. До початку Астурійського повстання і громадянської війни героїня грається із сусідським хлопчиком, а мати примушує її їсти і спати. Елена створює в уяві цілий сценарій любовних стосунків зі своїм однолітком і питає: "Чи ми є насправді нареченими? Вона не знала, чи це можливо. Тому що інтуїтивно відчувала, що для того щоб мати нареченого, вона повинна бути старшою за чотири роки, крім того, між ними повинно відбутися щось важливе. Але їм вдвох було так добре, і Елена була щасливою від того, що мала цього друга, її першого друга, який так їй подобався" [9, с. 14]. І в цей щільний потік мрій чотирирічної дівчинки зухвало вривається голос матері: "Іди їсти! Іди вечеряти!". "Цей примус вечеряти був найгіршим, що могло статися, тому що означав, що їй не дозволено буде вийти на двір до наступного дня. Як важко вечеряти, не відчуваючи голоду, а потім митися – щодня повторюється одне й те саме – лягати в ліжку, коли не хочеться спати..." [9, с. 14].

Воєнні поневіряння Елени та її родини також позначені смаковими відчуттями. Одне з них – гіркота шоколаду, яка стає ознакою війни. Вперше цей мотив зустрічається, коли наратор розповідає про те, як родина Елени ховається у підвалі за часів Астурійського повстання. Трохи шоколаду з черствим хлібом – ось все, що залишилось їм на сніданок. "Все було засохлим. Запах і смак шоколаду ставав огидним" [9, с. 15]. Вдруге шоколад символізує війну в епізодах, у яких ідеться про обстріли Ов'єдо республіканцями. У підвалі, де ховаються дорослі й діти, зберігаються

шість шоколадних собачок, від яких кожного разу відрізають по маленькому шматочку, поки не з'їдають перші п'ять. Недоторканим залишається лише шостий собака, якого обіцяють розділити між дітьми, коли закінчатся облога та обстріли. Мрії про завершення війни перемішуються у свідомості Елени із бажанням наїстися великими шматками шоколаду, які можна протягом тривалого часу тримати в роті.

Втрата стану щастя внаслідок війни позначена відсутністю можливості відчутти солодкий смак. Символом дитячих втрат постає розбита бомбардуванням крамниця цукерок, яку бачать Елена та інші діти: *"Отинившись на розі вулиці, де була крамниця "Дім цукерок", яку прикрашала вітрина, на цілий метр заввишки, вони побачили, що скло було розбито, а всі цукерки зникли. Лише кілька карамельок валялись на землі"* [9, с. 42]. У домі родичів, куди потрапляють діти, є трохи шоколаду. Його смак слугує своєрідною втіхою і заспокійливим засобом, який лікує від стресу, спричиненого видовищем зруйнованого міста. Повернення до раю мирного життя вже після того, як родина тікає з Ов'єдо, відображено в практиках харчування, які відновлюють статус солодкого як репрезентанта щастя: *"З Ліною діти пішли до цукерні. Там були тістечка і морозиво. Які чудові речі існують у світі! Вони скуштували все"* [9, с. 66].

Смаки є різними "комунікативними знаками", які сигналізують про входження Елени в складний соціум. Ще до війни Елена відкриває для себе, що сприйняття незнайомої людини як загрозового чужинця є стереотипом, нав'язаним дорослими. Цікаво, що відкриття цієї істини здійснюється через смакові відчуття. Сусідка спочатку здається дівчинці відьмою з казки про Гензеля і Гретель, щоправда, у казці її будинок виглядав привабливіше, оскільки був прикрашений цукерками, пряниками, шоколадом, марципанами. *"А будинок сусідки був маленький, огидний і сумний"* [9, с. 19]. Подолання недовіри до Чужинця відбувається в той момент, коли діти сусідки (відьми) запрошують Елену завітати до їхнього дому і скуштувати хліб, замочений у горщику (*rap tojao en el pote* – тут, очевидно, йдеться про просту їжу, схожу на суп). Смак їжі, яку споживають бідняки, видається Елені кращим за цукерки і пряники з казки. Приємні смакові відчуття витісняють недовіру до сусідки, яка більше не видається Елені відьмою, а є звичайною жінкою, матір'ю її приятелів.

За часів війни повернення втрачених смаків відкриває смисли найважливіших і найсуттєвіших речей: миру, спокою, життя, смерті. Смак супу, який Елена скуштувала після одужання, стає її останнім "мирним"

смаком. Проста вода, суп з ковбасою, які діти отримують, вирвавшись з Ов'єдо, розтлумачують смисл справжнього блаженства. Після втечі з Ов'єдо смачний сніданок стає ще смачнішим завдяки одній лише згадці про те, що Елена та її близькі могли загинути. Таким чином, смерть надає смакові надзвичайної насолоди. Різдво також має свій смак – це атмосфера свята, під час якого хліб, зроблений з кукурудзяного борошна, видається нічим не гіршим за бісквіти. Атмосфера, коли людині більше нічого не загрожує і всі близькі можуть зібратися разом, здатна зробити солодкою будь-яку їжу.

Смакові відчуття в повісті "Розбитий тротуар" нерідко позначають відчуження і класові конфлікти. У деяких випадках їжа стає каталізатором задрощів або сигналізує про відчуження між дітьми, як це відбувається в епізоді, коли Ісабель приносить хворій Елені сніданок у ліжку. В інших випадках Елена, куштуючи "заборонені" речі, відчуває себе відмінною від дітей представників багатших класів, які були переможцями у громадянській війні. Так відбувається під час споживання соків і тістечок, призначених юній шоу-зірці Марі Кріс, яку називають іспанською Шірлі Темпл. *"А ви боїтесь набрати вагу? – запитала їх Марі Кріс, яка з'їла одне тістечко. – Ні, – відповіли їй дівчатка з набитим ротом. Вони знали, що їм не скоро ще доведеться скуштувати такі смачні тістечка, та й ще й у необмеженій кількості. Отже, небезпеки погладшати не було"* [9, с. 138].

Інший приклад використання смакових відчуттів з метою підкреслення прірви між бідними й багатими іспанцями – епізод повісті, в якому описується фантазування з приводу обіду в заможній родині, куди запросили Елену. Самий факт приниження гідності, викликаний нестачею коштів, робить в уяві героїні огидним смак ще не з'їдених страв: *"Вона відчувала відразу. Промайнула мить. Елена намалювала в уяві обід. Обід, який стояв перед нею, в той час коли вона сиділа з чужинцями. Батька цієї родини вона майже не знала, і почала уявляти собі цілу низку нещасливих випадків, які зазвичай трапляються під час обідів: вона може впустити склянку, вдавнитися – що найжахливіше – засадити собі в горло рибну кістку. Як це жахливо, потерпати від болю, який завдає кістка в горлі, а ті будуть на тебе дивитись..."* [9, с. 154]. Переживання класової нерівності поєднується із тривогою за батька, який стає безробітним і зазнає переслідувань з боку франкістського режиму. Цікаво, що зміна батькового статусу впливає на смакові відчуття Елени, а точніше на використання смаків як засобу пізнання світу. Дівчинка тепер починає

брати уроки куховарства у матері, аби їй допомогти. Відтепер Елена споживає їжу, яку готує сама, і через брак коштів вимушена замінювати одні інгредієнти іншими. Унаслідок чого вона починає імпровізувати з рецептурою, що їй страшенно подобається.

У фіналі твору практики споживання їжі сигналізують про поглиблення релігійної кризи і початок відпадиння дівчинки від церкви. Елена усвідомлює, що лицемірство фальшивої віри також має свій смак. Її запрошено на релігійне свято до дядька Карлоса, прихильника ультраправих поглядів і дуже побожного. *"Він поважає святих, – зауважує наратор. – Але водночас він поважає і смажених курчат, варену рибу, бісквіти з шоколадом..."*. Тут міститься очевидний натяк на те, що можливість скуштувати смачні страви традиційної іспанської кухні напряму залежні від "правильного" вибору ідеології. Крім того, самі по собі релігійні свята для Елени та інших дітей не мають жодного містичного смислу. Це лише привід гарно поїсти: *"День святого, таким чином, був поєднаний з приємним смаком у роті"* [9, с. 158].

В останній частині, яка називається "Страшний суд", смакові відчуття дедалі очевидніше виражають розчарування дівчинки в релігії. Їй подобається смак жувальної гумки, на яку, очевидно, не вистачає грошей. Ось чому жувальна гумка стає для неї своєрідним еквівалентом, яким вимірюється цінність деяких речей, зокрема "Житій святих", адаптованих для дітей і поширюваних серед школярів. Елена порахувала, що за дві з половиною песети, які вона витратила на нудні "Житія святих", можна купити 50 великих пластинок жувальної гумки і 25 маленьких. Ще один приклад спонтанного опору, який чинить свідомість Елени нав'язуванню релігійних догм, є гра зі словом "fogoncar" (блудити), яке Елена подумки тлумачить як похідне від іменника "fogno", що означає спеціальну піч для приготування хліба. Звичайно, смак новоспеченого хліба для дитини є чимось зрозумілішим за абстрактну розповідь про заборону сексуальних гріховних втіх.

Мігель Кальвільйо Хурадо у своєму вступі до веб-сайту "Кулінарія і література" визначає, що опис їжі може виконувати різні функції в художньому тексті. По-перше, він є засобом характеристики персонажів. "Кулінарні вироби слугують для того, щоб охарактеризувати соціальний статус – багаті і бідні – культурну приналежність персонажів – сучасні і традиційні. Кухня супроводжує літературного героя як одна з його характеристик і повідомляє про нього те, що він хотів би приховати... Їжа пов'язана з його способом існування як людської істоти. ... Їжа,

як правило, невідривна від історії персонажа, розкриваючи через запахи і смаки весь його світ, сформований попереднім життям" [2]. В інших випадках, зазначає Мігель Кальвільйо Хурадо, кулінарія є самодостатнім персонажем художнього твору. Так відбувається під час зображення банкетів і святкувань (так званий "пантагрюелізм"). У цьому випадку вона постає як виразник гедоністичного виміру людського буття і перетинається із зображенням еротики в літературі [2].

У повісті Мерседес Нойшефер-Карлон "Розбитий тротуар" можна побачити актуалізацію обох функцій зображення їжі в літературі. Перша з них, звичайно, переважає. Смакові відчуття в тексті твору є насамперед свідченням змін, що відбуваються у внутрішньому світі дівчинки, якій довелося прожити своє дитинство за умов національної катастрофи. Як вже неодноразово зазначалося, пережите Еленою у концентрованому вигляді відображає повсякденне життя іспанця за часів громадянської війни і одразу після неї. У цьому плані повість можна поставити поряд із такими витворами мистецтва, як роман "Вулик" К. Хосе Сели і фільм В. Ерісе "Дух вулика". Порівняння повісті "Розбитий тротуар" з цією відомою кінокартиною є тим більш доречним, що в обох випадках ідеться про дорослішання маленької дівчинки за умов страху і державного насильства. У фільмі В. Ерісе епізоди зі споживанням їжі, так само як і в повісті, навантажені складною семантикою. Взяти хоча б епізод, коли Ана підготовує пораненого республіканця: камера крупним планом показує вираз обличчя гнаного чоловіка, коли той відгризає шматок поданого йому дівчиною яблука. Глядач може по-різному інтерпретувати зіграні актором смакові відчуття: це й насолода від їжі, яку дістає голодний, але це й гіркота, спричинена усвідомленням своєї приреченості. В обох творах використовується мотив поєднання солодко-кислих смаків щастя / лиха. Варто додати, що у В. Ерісе і М. Нойшефер-Карлон смакові відчуття дитини сигналізують також про тривогу за переслідуваного режимом батька та про екзистенційну кризу.

Зв'язок смакових відчуттів та еротичної сфери у повісті "Розбитий тротуар" теж розкрито, але ця друга функція тільки накреслюється, адже одним із найважливіших складових ліризму твору є враження чистоти й цнотливості, які характеризують образ Елени. Імпульси сексуальності в неї можна помітити (як, наприклад, її мрії про те, що вона та сусідський хлопчик є нареченими), але вона, навіть у такому юному віці, більше відчуває себе матір'ю, ніж коханою.

Отже, історія, розказана в повісті “Розбитий тротуар”, має гіркий присмак. На жаль, гіркота на губах Елени та її однолітків стає ще більшою, ще гіршою, коли вони виростають, адже багато з них вимушені були залишити свою країну або жити під тиском репресій, долаючи травми, завдані Громадянською війною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bunn D. Tajando las ideas: literatura y alimento [Електронний ресурс] / Daniela Bunn. – Brasil : Universidade Federal de Santa Catarina Florianopolis. – Режим доступу : <http://www.omni-bus.com/n27/bunn.html>.
2. Calvillo Jurado M. Introduccion a las relaciones entre Cocina y Literatura (un articulo para abrir boca). [Електронний ресурс] / Miguel Calvillo Jurado. – Режим доступу : <http://cocinayliteratura.wikispaces.com/Introduccion+a+las+relaciones+entre+Cocina+y+Literatura>.
3. Cunqueiro A. La cocina cristiana de Occidente / Alvaro Cunqueiro. – Barcelona : Tusquets, 1981. – 282 p. Figueroa de Inzunza A. A la mesa con Neruda / Aida Figueroa de Inzunza. – Barcelona : Mondadori, 2000. – 165 p.
4. Garcia J. L., Tovar R. Un banquete por Sefarad : cocina y costumbres de los judios espanoles / Jacinto L. Garcia, Rosa Tovar. – Gijon : Trea, 2007. – 349 p.
5. La gastronomia en el camino de la lengua castellana / [coord. Laura Mala Garayoa]. – La Rioja : Fundacion Camino de la Lengua Castellana, 2003. – 105 p.
6. Mapelli E. La cocina andaluza en literatura / Enrique Mapelli // Revista Jabega. – 1981. – N 34. – P. 32–40.
7. McGEE H. La cocina y los alimentos: enciclopedia de la ciencia y la cultura de la comida / Harold McGEE. – Barcelona : Debate, 2007. – 941 p.
8. Neuschafer-Carlon M. La acera rota. Memoria de un comienzo / Mercedes Neuschafer-Carlon. – Vigo : Ediciones Cardenoso, 2011. – 188 p.
9. Saiz Ripoll A. La infancia que no cesa. La obra de Mercedes Neuschafer-Carlon [Електронний ресурс] / Anabel Saiz Ripoll // Mundo de Letras. Literatura. – Режим доступу : <http://www.islabahia.com/arenaycal/2003/02febrero/anabel91.htm>.

СМАК ЖИТТЯ І РЕЦЕПТ САМОІДЕНТИФІКАЦІ В РОМАНІ ЕНН ТАЙЛЕР “Компас Ноя” (Noah’s Compass, 2009)

Ганна РИКОВА

Київський національний лінгвістичний університет

Категорія їжі перетинає безліч концептуальних меж, проте найбільш чутливими до зміни їстівних та смакових стратегій звісно лишатимуться ЗМІ і література. В аналітичному фокусі нашої розвідки пропонуємо розглянути такі виміри цієї категорії: *комунікативний код їжі* (їжа як індикатор соціальних статусів, просторовий код їжі, комплекси стосунків особистість – соціум, особистість – родина/родичи, особистість – власне Я); *їжа і смак як категорії онтологічної перцепції та пошуку* (їжа / смак і пам’ять, процес пригадування і спогади); *смак як сенсорна модальність* (запах їжі як засіб самоідентифікації); *інтертекстуальний код їжі*. Матеріалом для аналізу зазначених аспектів обрано роман “Компас Ноя” (Noah’s Compass, 2009) американської письменниці Енн Тайлер.

Ключові слова: їжа, смак, (не)смак життя, самоідентифікація, комунікативний код їжі, онтологічна перцепція / пошук, пам’ять, пригадування, сенсорна модальність, запах їжі, простір.

Категорія еди пересекат множество концептуальных границ, но наиболее чувствительными к изменениям пищевых и вкусовых стратегий конечно же остаются СМИ и литература. В аналитическом фокусе нашей статьи предлагаем рассмотреть следующие измерения этой категории: коммуникативный код еды (еда как индикатор социальных статусов; пространственный код еды; комплексы отношений личность – социум, личность – семья / родственники, личность – собственное Я); еда и вкус как категории онтологической перцепции и поиска (еда / вкус и память, процесс вспоминания и воспоминания); вкус как сенсорная модальность (запах еды как способ самоидентификации); интертекстуальный код еды. Материалом для анализа упомянутых выше аспектов выбран роман «Компас Ноя» американской писательницы Энн Тайлер.

Ключевые слова: еда, вкус, вкус / бесвкусие жизни, самоидентификация, коммуникативный код еды, онтологическая перцепция / поиск, память, воспоминания, сенсорная модальность, запах еды, пространство.

The category of food crosses multiple conceptual borders, but mass media and literature tend to be the most sensitive towards the changes that happen in the sphere of food and taste strategies. Our research focuses on the following dimensions of the food category: communicative food code (food as an indicator of social statuses, space food code, relationship complexes like personality – society, personality – family /relatives,